

MAJA TRIFUNOVIĆ

TRKAČI
NA DUGE
PRUGE

■ Laguna ■

Copyright © 2013, Maja Trifunović

Copyright © ovog izdanja 2013, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Večito probao.
Večito propao.
Ne gubi volje.
Pokušaj opet.
Propadni opet.
Propadni bolje.*

(S. Beket)

SADRŽAJ

I

Otpusno pismo	11
Babuška	43
Nestalo lice	67
Novi krevet	95
Ketrin Hepbern	117
Skajvoker	133
Lama	163
Kost u grlu	177
Lajka	199

II

Šest nivoa razdvajanja	221
Soundtrack	247
O autorki	249

I

OTPUSNO PISMO

1.

Sve je spakovano.

Dalila je sveže okupana, još cvili od šoka, Pjer lepeće onim svojim krilcima, vidi se rado bi bio beloglavi sup, ali nema, prijatelju, to ti je što ti je – skakući po tom kavezu i ne žali se. Odosmo. Vozom, niz prugu, posle toliko godina nazad u modru bestragiju.

Kada je Leon otišao u pečalbu, mislili smo podneće-mo razdvojenost nekako, ja ću malo tamo, on će malo ovamo, ali ne može. Odužilo se. Najpre jedna godina, a sada već peta. Lepo smo se organizovali, svako na svom kraju, ja s kućetom i papagajem, a on... 'bem li ga, valjda samuje, ko će ga znati. Da sam ja dole, ja bih samovao. Žena u duši, šta da se radi. Ili bih se zaljubio u neku prekaljenu mornarčinu bez ijedne tetovaže i verno ga čekao nalakćen na prozor, raspletene kose. (To s kosom nije obavezno, svet dole nije prekomerno blagodaran prema ovakvima kao ja. Onda, bez kose. Ali na prozoru svakako.) A Leon... Pre nego što je upoznao mene, voleo je da šara. Ima one oči razigrane, to ne staje na

miru da te pogleda, samo skače s lica na lice. Doduše, na mome je stao. Bogu nesebičnom hvala.

Obznanio sam mušterijama da me očekuju po nedelju dana mesečno – nema više zvrčneš i odmah primam na merenje. Sad ću sve da ih nakrcam u tu jednu sedmicu – igla, konac, metar, makaze, sve u šake, pa na posao. A tamo dole ću da glumim domaćicu – ima da ga ugojim, jedar da mi bude, da čovek može malo da ga opipa, a da se ne ogrebe – sav se usukao, izbečio se, sve me žulja kad se stisnem uz njega, bolje da spavam na vešalicama. Radi kao uštekan u struju, a nikad nije bio ješan. Evo šta ću sve da spremam: škampe na buzaru, mornarski rižoto, paštetu od tunjevine, brodet od hobotnice, zapečeni bakalar, srdele *savor alla triestina*, oslić u umaku od pomorandže, pijanoga krapa, a to samo za glavno jelo, svaki dan drugo. Pre toga čorba, a posle kolači.

Po zanimanju sam krojačica, šta drugo. Bilo je to ili frizerka – da se zamajavam svaki dan sa ženama koje bi i da im ne secnem više od dva santimetra kose, a i da izgledaju kao glumica sa slike, to mi se ne dopada. Ovo je bolje – šijem po meri, sve što mi traže. A i sam smišljam krojeve, pa predlažem – štepam, fircam, zumbam, lepim, sečem, krpim, sužavam, širim – ma sve. Kad bih i ljude umeo tako da prekrajam, lepo bi bilo. Naopake da nafaltam, da postanu trpeljivi, bahate da porubim pa da budu krotki, surovima da prišijem srce, nesrećnima osmeh, to bi mi bio merak samo tako. Ali dobro, ni haljinica što stoji kao salivena nije za bacanje...

Roden sam u vukojebini, nek izvini na izrazu ko je svilen, u zabiti belosvetsoj, sred krša i kamenjara, gde

bi samo divokoze trebalo da se rađaju, ljudi nikako. Posebno ne ovakvi kao ja, drugačiji od stada. Otac me voštio kô vola u kupusu čim sam počeo da vrcam. Znao je da me ščepa za ruku i odvede do obližnjeg šumarka, pa da mi velikodušno prepusti izbor pruta kojim će me išibati po goloj guzici. Sad kad se setim, pljuvačka mi se u grlu skameni. Nisam šutirao loptu, nisam se mlatio s dečacima, nisam psovao, nisam glasno prdeo ni podrigivao, u školi vazda u zadnjoj klupi, sam kao štap. Ali pogled što je pucao odande na more, e taj mi je glavu spasao, tu nema sumnje. Kad staneš na onu liticu, na sam rub – kamičak da se odroni, pašćeš – pa pogledaš pred sebe, a ono: plavi nepregled. Nebo u naramcima da donosiš ceo svoj vek pa jedan oblak ne bi doneo, toliko je. Sunce raspomamljeno, neumereno, ne mari zrači li, ne zrači li, nego samo tuče, blešti neštedimice po svima pa i po meni, malcu navr' hridi. A more... ljeska se dole i premeće, baškari se na mrkim plečkama il' mahnita u nekoj svojoj pobuni. Znao sam da blenem kao opčinjen – onako slobodno, onako debelo, onako samosvojno, a opet se buni, šta onda JA treba da radim?

Ja se nisam bunio. Držao sam jezik za zubima i vršio svoj tada jedini životni zadatak – gorko razočaravao svog oca. Pogrešan mi je glas bio, pogrešna dikcija, pogrešan korak, pogrešan klimoglav, pogrešno sam srkao supu, pogrešno sekao meso, pogrešno se smejaio, pogrešno ridao. Dabogda se udavio u prvoj lokvi, znao je da mi kaže. Šta sam ja bogu skrivio da me 'vako kazni, glasno je zapitkivao majku iz dana u dan, kao da mu je polovnu robu podmetnula, ili tuđu stvar, daleko bilo. Ona je ćutala i trpela, tešila me i ljubila dokle god

je mogla, a onda se predala i preventivno umrla, da joj on ne dođe glave. Ne mogu joj zameriti. Otac jeste bio težak kao crna zemlja.

Suživot s takvim gorostasnim nesojem bio je moje najveće iskušenje, ispit moje snage i zrelosti, mera sokova što odbijaju da budu iscedeni i životne žeravice koja se ne da utrnuti. Nadživio sam ga i nadrastao, nek počiva u miru, na grob mu ne idem. Čim mi se ukazala prilika, odselio sam se iz rodne kuće, doslovce go i bos (dobro, ne doslovce, ali presvlaku imao nisam, toliko mogu da tvrdim). Izučio sam zanat u obližnjem gradiću, koji mi se, u ono doba, činio kao metropola, pa sam se onda doselio ovamo, u pupak države, da halapljivo udišem smog i gazim betončinu kao da za bolje niti znam nit hoću da čujem.

Stan sam prvo delio s jednim kao ja – nismo bili ljubavnici (sem par puta, na samom početku) – koji mi je otvorio mnoga vrata, nema koga nije poznavao. Nije škrtario s naklonošću, niti čuvao ljude za sebe. Svakom nešto treba – ovom farmerke predugačke, onom se pokvario šlic, neko hoće suknjicu od tila, neko bluzu od satena, o šeširima da ne govorim – tu sam se obučio za medalju, zaslužujem pi-ejč-di (to mi reče jedan stranac, inače bitanga, nikad mi nije platio, a *chapeau* sam mu napravio, za novine da ga slikaš. S peruškom!). Nije dugo prošlo, a počeo sam lepo da zarađujem, iznajmio sopstveni stan i jedan sobičak pretvorio u krojačku radnju – nabavio sam dve šivaće mašine, cikcak rupičarku (na pedalu) i štepericu (bez motora, sa svojim stolom!). Taj sobičak ima najlepši pogled u stanu, pravo u krošnjju lipe koja samo što mi ne kuca po staklu – u junu širom otvaram dvokrilni

francuski prozor i ližem onaj gust, sladak miris kao med, gutam ga kao lek, nadnesen nad nekom lanenom tunikom ili čipkanom tokom.

Kada sam iz one svoje zabiti stigao u ovu košnicu, nisam znao kud ću pre. Na ulici me nisu gledali kao svetsko čudo, nije svaki slinavko znao čiji sam i na kom ćošku živim. Sustanar me vodio po diskotekama i noćnim klubovima, kresao sam se po mračnim ulazima s potpunim neznancima, u gluve sate i bez ikakve zaštite – hladan me znoj oblije samo kad se setim. Tada mi je, međutim, to bio blagoslov – toliko muškaraca kojima ne znam ni oca ni strica, koje sutra neću morati da izbegavam na ulici, koje sa mnom u vezi ne zanima ništa sem tih nekoliko trenutaka razmene vrelog daha i pomamnih zagrljaja. Prošao sam kroz ne znam ni ja koliko šaka, sa zadovoljstvom.

A onda sam se zasitio, tek tako, preko noći. Nije mi se više dalo da lutam pogledom, da se prećutno dogovaram, da vodim šepav razgovor dok ne nademo kakvo-takvo skrovište gde ćemo se obračunati jedan s drugim. Dojadilo mi da se vraćam sam i svaljujem u nerazmešten krevet, pa da se ranom zorom tuširam i vetrim stvari na prozoru. Jedne večeri, tik uz kontejner kraj kuće, naleteh na štene, kujicu – malu kao mače, skoro pa narandžastu, punu krpelja, duge dlake ulepljene blatom. Odneo sam je kući, okupao, bištio je danima, odveo kod veterinara, vakcinisao i dao joj ime Dalila.

Kakav je obrt mom samačkom životu donelo to klupko bakarne dlake i užagrene duše! I dan-danas kad me pogleda ispod onih smešnih šiški, srce mi zaigra. Sad je već matora, nosim je niz stepenice kad idemo u park,

stociljala mi se nekoliko puta na stomaku, iznevere je prednje noge, ne smem tako da je puštam. Mazim je i tetošim kao da je dete, kupujem konjsko meso, dinstam teletinu... jedno vreme pristajala je da jede samo bupce ptujskih pilića, blentava zver! Tu je kad se probudim, tu je kad legnem, obožava me ovakvog kakav sam, mlati repom čim me spazi kao da sam filmski glumac. Ona me je i odvela Leonu, jedne večeri na izmaku godine, taman u ono doba kada srce ište svoga kompanjona – ne slučajnog poznanika, ne vatru što gasne pre zore, već pratioca koji sa sobom donosi osećanje neprolazno i nepregledno, od kog samo što se ne poleti, kao ja što samo ne poletih s one hridi, kad sam bio dete, siguran da će mi vazduh pružiti oslonac, ili nebo poslužiti kao padobran; taman u ono doba kad malo nedostaje da se javiš bizgovu koji te ostavio ne osvrnuvši se, u nadi da u stvari negde ćutke pati, ali ga muči strah od odbijanja, ili onom drugom, što te orobio na odlasku iz stana, pa se naljutio kad si ga sreo u gradu u tvojoj jakni – „Šta, kao, samo ti smeš da nosiš ovakvu jaknu?“ – možda ju je stvarno kupio u Beču kao i ti, a tvoja je netragom nestala iz ormara, dešava se.

Dok je išao ka pozorištu, Dalila se zaletela na njega kao nepismen na slikovnicu. Skočila i navalila da ga liže i briše šape o revere njegovog sakoa za svečane prilike (bež somot, pa još široki, sa sve kožnim zakr-pama na laktovima – skan-da-loz-no!). A on se smeje, grohotom. Odmah mi se dopao, i pre nego što sam mu prišao. Ščepao sam Dalilu za povodac, a drugom rukom nemoćno tapkao onaj već raskvašen somot, ne bih li, kao, malo popravio situaciju. „Nema veze“, rekao je, „osušiće se.“ (Kako da ne, oko ponoći.) „Kô bog, i

nije neka predstava“, dodao je. Kakve sad to ima veze s prljavim sakoom, nisam znao. Samo sam treptao u njega kao Dalila u mene (minus šiške). „Leon“, rekao je i pružio mi ruku. „Lav“, rekao sam, kao maločas progovoreli mutavac, pa sam se onda nervozno nasmejao. „Hoću reći, Leon znači Lav. Ja nisam Lav. Samo Miša.“ (To mi je nadimak po kom me svi znaju. Pravo ime mi je nadenuo kum, muško brđansko, blam me je i da ga izgovorim.)

Eto, tako smo se upoznali. U početku smo samo pričali i gledali filmove. Ispostavilo se da je njegov odlazak u pozorište bio izuzetak, ne pravilo – drugarica mu nabavila kartu. A kod nas nikad ne znaš kad su daske koje život znače u pitanju – kritičari okapavaju po kafanama s režiserima, pa pišu hvalospeve za kojekakve havarije od predstava – ako se predeš pa odeš, dobićeš po pravilu mesto usred reda, s koga nećeš moći da makneš do pauze. A ukoliko ti se posreći, pa zaglaviš na jednočinki, moraćeš pored bednog teksta i beznadno usrdne glume da preživiš frenetičan aplauz prestoničke publike koja je narečenu kritiku pročitala, pa ne bi da ispadne glupa u društvu. Ne govorim napamet, desilo mi se više puta. Ispostavilo se da je Leon sasvim saglasan s ovakvim mojim stavom, te smo iznajmljivali po tri filma na večere – one koje sam ja gledao i želeo da on vidi i obratno. Nagledasmo se, oči nam ispadoše, pre nego što me je prvi put poljubio. Samo što se u lokvicu nisam pretvorio i u istoj se samoutopio, čime bi bila ostvarena očeva davna kletva. Žmarci u jagodicama prstiju, elektricitet u korenu kose, čudo svetsko. Nisam znao da tako nešto postoji, osim na

filmu, a te sam scene obično ubrzavao jer su mi bile nepodnošljivo tužne. Od tada više ne.

Nije se odmah preselio kod mene. Nismo žurili. Odmeravali smo se, čekali da kod onog drugog iznebuha na svetlo dana ispliva neka beslovesna karakterna crta, neka prostačka slabost, neprihvatljiv nedostatak. Nije se desilo. Naši razgovori tekli su lako i bez oklevanja, naš seks bio je kao igra, zajednički san miran i bez laktanja i podgurkivanja – kao da smo čitav život vežbali, pa sad tako vični i vešti došli jedan drugom. Kad nam je dojadilo da se ispraćamo na noćne autobuse, odlučili smo, heteroseksualnim rečnikom rečeno, da zasnujemo zajedničko domaćinstvo. Pre nego što se uselio, kuća mi nije obilovala ukrasima (sem Dalile, pokretne jambolije) – ona lipa u prozoru zadovoljavala je sve moje estetske potrebe i htenja. S Leonom su stigle lava lampe, kineska zvonca, svetleće zvezde, keramički anđelčići, begonije, muškatile i pelcer drveća života. To drvo života danas je prava palma, lepša od onih kržljavih što se šepure po rivi – pazim i nju, dodajem redovno neophodne supstrate, zalivam u sat tačno: dobro se dobrim vraća.

Živeli smo tako tri godine, pravi neozvaničen bračni par, kad propade Leonova firma. Najpre se nismo preterano uzrujavali – struka mu je takva da koješta može da radi, trebalo bi da ga svi hoće – no ispostavilo se da ga nisu hteli čak ni na građevini (dunderi mogu u zubima da ga nose), ni po kafićima (odbijao da služi alkohol mlađim maloletnicima), a ni po video-klubovima (svesrdno je preklinjao posetioce da ne iznajmljuju novija domaća filmska ostvarenja, koja je smatrao uvredljivim za prosečnu pamet. Ili je lagao da

ih nema u klubu. Pa bi neko pokazao prstom i rekao: „Ma eno ga, vidim odavde“, a on se pravio lud: „Čini vam se, samo liči slika na omotu, ovo je dokumentarac o dečjoj radnoj snazi u Indoneziji – želite?“). Objasnio je gazdi takav pristup na sledeći način – u svakom drugom našem filmu glavnu junakinju siluju s leđa u štali, a glavni se junak obesi u poljskom klozetu (to je negde čuo, pa stalno ponavlja). I popio otkaz na licu mesta.

I tako, ostade mi dragi besposlen. Jeste da ja nisam ustajao od mašine, ali ljudi i dolaze kod mene da im sašijem nešto povoljnije od onog što mogu da kupe u radnji. Nema tu velikih para. Nedostatak jedne plate osetio se odmah i u vazduhu je počeo da smrducka nemir. Ničeg se više nismo dohvatili a da ne pitamo koliko košta. Spiskovi uredno izlistanih dnevnih troškova gomilali su se u gornjoj fioci radnog stola. Prestali smo da izlazimo i vrteli programe na televiziji do iznemoglosti, kao dva penzionera uzbuđena što još uvek mogu da pročitaju titl. U pravi čas stigla je ponuda od Baćuške (koga drugog?) – jednogodišnji ugovor s mogućnošću produženja u susednoj državi, plata ihahaj, nule jedna za drugom kao uredno poslagana jaja, misliš da su se zabrojali i uneli jednu više. Zgledali smo se nad tim papirom – lep rezeda papir, debeo, crna slova duboko utisnuta, u vrhu logo firme, na dnu mesto za Leonov potpis. Manje papir, više svečani tepih za lepšu budućnost. I šta nam je drugo preostalo? Dogovorili smo se – on tamo, ja ovde, jedno srce, dva doma. Posete kad god se ukaže prilika (to se na kraju svelo na dva do tri puta godišnje...).

Godinu sam nekako preživeo. Odavno sam zaboravio oskudne draži samačkog života. U početku sam

se hranio kao da je Leon sa mnom – spremim po dve porcije piletine s kikirikijem, ili paste arabijate, ili grilovanog smuđa, pa drugu odložim u frižider, za sutra. Belo vino obavezno, uz odgovarajuću čašu. Završio sam jedući nad sudoperom, iz papirnih tanjira, tako da ne moram ni da perem sudove ni da brišem mrvice.

Bio sam dovoljno pametan da upalim televizor svaki put kad uđem u kuću, neki glas da čujem, a nasmešila mi se sreća pa mi je kroz otvoren prozor jednoga jutra uleteo unezvereni papagaj vrste žako (to sam naknadno utvrdio), sasvim siv, s jarkocrvenim repićem. Pričao je kao navijen, prostakluk za prostaklukom, a bivši vlasnik mora da je uz njega gajio i nekog borilačkog psa, jer je znao da zalaje, na Dalilinu zapanjenost. Dao sam mu ime Pjer i usvojio ga istog časa – svaka čast Dalili, ali prilično je mutava.

Usledio je novi jednogodišnji ugovor, pa još jedan, pa još jedan... i tako, evo, već pet puta. Glumio sam da sam se navikao. Leon nije od onih što kukaju. Ni od onih koji bi ti rekli: „Jao, samo da znaš koliko mi nedostaješ“, ili „Skončaću ovde ovako sam“, ili „Znam da nismo planirali, ali kupi kartu za prvi let i dolazi, nek košta šta košta!“ Takva mu je priroda, teško pokazuje osećanja. (U poslednje vreme, kad me preplavi melanholija, pomislim teško pokazuje osećanja prema TEBI.)

Živi u kućici blizu obale, stekao je nekoliko prijatelja, radi po ceo dan, povremeno se i ovde javlja na oglase za posao, ali uzalud. A ja... ja samo što ne počnem po kući da pevam narodnjake: „Dotakô sam dno života“, „Gori more, tope se planine“, „Moja mala, frižideru stari, u tebi se moje meso kvari“ (dobro, ta se ne uklapa, slušao sam je nedavno na nekoj šatorskoj

svadbi pa sad ne mogu da je isteram iz glave – eto na šta sam spao ne bih li malo izašao među ljude! Da je Leon tu, ne bih tamo ni privirio!).

Dakle, pretužan sam i preusamljen. Da mi nije ove dve životinje, ne znam šta bih. Imam ja prijatelje, ali ih retko vidam, po ceo dan sam s mušterijama, slušam njihove priče, vrtim glavom na njihove probleme, one dođu i odu, a ja posle sanjam kako je ovu prevario dečko, ili onu iznervirala majka. Ili onog pretukao dize-laš na autobuskoj stanici. „Šta 'oćeš, pederu?“ Pa kako da ne sanjam?

I tako sam, kada mi je prošli put servirao priču o najnovijem produženju ugovora, kao neka goropadnica udario nogom o pod i zavapio: „Ovako više ne može! Šta ti misliš, da živimo razdvojeni do penzije? Ja više neću. Pogledaj me! Pustio sam stomačinu, brijem se svaki treći dan, iz kuće ne izlazim kad ne moram, i to uvek u trenerci! Samo precrtavam dane na kalendaru do tvog dolaska. Ili se ti seli ovamo, ili ću ja tamo, ili se razilazimo.“

Izenadio se, videlo se. Ja sam obično krotak i tih, a on kad plane, ne suzdržava se. Pusti plamenčinu kao iz brenera, ne gleda šta gori. Ja uvek držim jezik za zubima, čekam da se slegnu strasti, pa onda kažem šta imam, veoma obazrivo i u strahu da ga ne povredim; reči biram kao trešnje na kraju sezone, onda kad u kilo crvljivih ostane pet-šest slatkih. Kako sam se ocu udvarao, tako sada njemu, ne treba mi psihoterapeut da to dokučim.

Seli smo i napravili računicu. Ne moramo nikom da iznajmljujemo ovaj stan. Ako se ja ukrcam u voz jednom mesečno i dođem ovamo na nedelju dana,

moгу sve mušterije da zbijem jednu za drugom, uzmem im mere, zabeležim prohteve i vratim se. Tamo ćemo preneti jednu mašinu, druga ostaje. Možda i proširim klijentelu, u toj su mahali svi obučeni bože me sakloni – teget zvoncare, bele čarape, braon cipele, a gore: šta ispadne iz ormara (francuska beretka: poslednji krik mode; ko je nosi, taj je avangarda). Obe životinje sele se sa mnom.

Kada smo sve stavili na papir, samo smo se zgledali. Ja zamalo da suzu nisam pustio, a njemu se oči cackle kao da je u njih nahrupio roj svitaca. Ukaza nam se, kô pregladnelom monahu božje lice, činjenica da smo ovako mogli da se organizujemo od samog početka, ali nismo jer smo stalno mislili: pa dobro, to je samo godina dana. Ovde ljudi na sve strane ostaju bez posla; nezaposlenost blizu trideset posto, nezaposleni od očajanja zaposeli sve kafiće po centru grada, nema čovek gde da sedne. Ko danas nalazi posao, voleo bih da znam, no u te krugove očito ne zabasavam. Bili smo lenja uma, dva gotovana kojima je pred očima bilo samo najjednostavnije i najmanje zahtevno rešenje.

Dali smo se zajednički na pakovanje, drugim rečima, ja sam pakovao, a Leon mi je pokazivao šta da pakujem – dogovor je bio da on otputuje pre mene i pospremi onaj njegov kućerak, oslobodi neku policu i neku fioku za mene, počisti verandu za Dalilu, pripremi komšije (ništa pametno nismo smislili – brat mu očito nisam, ovako crn i debeo, ali smisliće već nešto, rekao je). I tako, otputova Leon pre dve nedelje, a ja ću za nedelju dana – da pozavršavam hitne poslove, primirim jednu mladu da će se udati u venčanici koju joj šijem i jednu maturantkinju da će rastegljiva krpica

koju će špahtlom skidati sa sebe ličiti na haljinu i biti gotova na vreme (hteo sam joj reći bolje ti je isprskaj se sprejom u boji, isto će izgledati, a jeftinije te dođe).

Neke od mušterija ponašaju se kao da njima lično činim pakost – kao da sam im pomrsio neke konce, pokvario računicu. („Malo je neozbiljno da tako nestaješ, dragi. Teška su vremena, razjurićeš klijentelu. Mislim, ja ću te čekati, znamo se godinama, ali šta će ostali, razmisli malo...“) Za takve ne marim ni koliko za lanjski sneg. Jeste pretumbacija ogromna, ali je neizbežna. „Kogajebe, kogajebe“, ponavlja Pjer od jutros. Baš tako. Imam ovaj jedan život i u tom životu sasvim ograničen broj godišnjih doba, od kojih sam možda pola već spiskao, neka sasvim nepromišljeno, kao da sam sve dobio na veresiju i da račun neće stići nikad. Ova koža vapi za njegovom kožom, ove ruke vape za njegovim rukama, a ovo srce za malo rumenila i iskre. Za žmarcima, vapim za žmarcima, eto. Šta tu dalje ima da se premišlja?